

Remarkable Rebuke

פרשת ויגש תש"פ

GENESIS PARASHAS VAYIGASH 44 / 32 - 45 / 8

he will die, and your servants will have brought down the hoariness of your servant our father in sorrow to the grave. ³² For your servant took responsibility for the youth from my father saying, 'If I do not bring him back to you then I will be sinning to my father for all time.' ³³ Now, therefore, please let your servant remain instead of the youth as a servant to my lord, and let the youth go up with his brothers. ³⁴ For how can I go up to my father if the youth is not with me, lest I see the evil that will befall my father!"

¹ Now Joseph could not restrain himself in the presence of all who stood before him, so he called out, "Remove everyone from before me!" Thus no one remained with him when Joseph made himself known to his brothers.
² He cried in a loud voice. Egypt heard, and Pharaoh's household heard.
³ And Joseph said to his brothers, "I am Joseph. Is my father still alive?" But his brothers could not answer him because they were left disconcerted before him.
⁴ Then Joseph said to his brothers, "Come close to me, if you please," and they came close. And he said, "I am Joseph your brother — it is me, whom you sold into Egypt. ⁵ And now, be not distressed, nor reproach yourselves for having sold me here, for it was to be a provider that God sent me ahead of you. ⁶ For this has been two of the hunger years in

2
 This could also be taken as an implied rebuke of his brothers. After listening to Judah's impassioned protestations that Jacob could not survive the loss of Benjamin, Joseph wondered why Judah was not similarly concerned when he tore Joseph away from Jacob.
 When Joseph said "I am Joseph," God's master plan became clear to the brothers. They had no more questions. Everything that had happened for the last twenty-two years fell into perspective. So, too, will it be in the time to come when God will reveal Himself and announce, "I am HASHEM!" The veil will be lifted from our eyes and we will comprehend everything that transpired throughout history (Chafetz Chaim).

3
 "Abba Kohen Bardelo said: 'Woe to us from the day of judgment, woe to us from the day of rebuke... Yosef was the youngest of the tribes, and they [his brothers] could not bear his rebuke... How much more so when HaKadosh Baruch Hu will come and rebuke each and every person according to who he is!'" (Bereishis Rabbah 93:10)

4
 כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקב"ה ויזכיר
 לכ"א לפי מה שהוא שגא' אוכיחך וגו'
 עאכ"כ עכ"ל ולכא"ו ז"ע א"פּה גרמז
 דיבורו של יוסף שום חוכחה להשבעים.
 זה שבהלו מפניו היה משום שלא דימו
 בנפשם בשום דבר רחוק שהאיש הזה המושל
 בכל ארץ מזרים הוא אחיהם הקטן הנמכר
 לעבד, ועכשיו שנחגלה להם שזה הוא,
 נשתוממו עד שלא נשאר להם פתחון פה.

5
 VAYIGASH 250

ensuing dialogue indicates that no response was called for; the question was rhetorical. "You claim that Binyamin's absence will endanger Father's life," Yosef was telling his brothers, "yet when you sold me, you were not overly concerned about how this would affect his health! What has changed? Why are you suddenly so considerate of his feelings now?"

This explains why Yosef asked, "Is my father still alive?" and not, "Is our father still alive?" With this subtle verbal inflection, he reprimanded his brothers for implying that Yaakov cared only for Binyamin. "You show such great concern over the welfare of Binyamin's father," he said to them. "What about my father? Don't you care about him? Is he still alive? According to your own logic, he should not have survived my loss."

In reference to this verse the Sages say: "In the end of days God will admonish the Jewish people in the same way that Yosef admonished his brothers" (Midrash Tanchuma, parashas Vayigash, 5).

* This statement is difficult to understand, since the relationship between the end of days and Yosef's encounter with his brothers is not readily apparent. What do the two have in common?

קלו שמו ויגש נקרא

וביאר הבית הלוי דחוכחה יוסף גופה
 * היתה זה ששאלם העוד אזי חי.
 הוא לא כיוון לקבל תשובה על שאלה זו,
 הוא כבר ידע את החי' לכך. כל כוונתו
 היתה להראות להם סחירה עזומה צהנהגתם.
 כאן פתאום יהודה והשבעים דאגו כ"כ
 על לער אציהם. ומה קרה בעת מכירתו,
 מדוע אז לא דאגו על הורדת שיבת אציהם
 דיגון שאלה. וכן יזכיר הקב"ה לכא"ו א'
 ציום הדיון, ויגלה לו סחירות צהנהגותיו
 ואוי לנו מיום החוכחה, ע"ש אמנם עדיין
 חסר ביאור צמה שצאמת היה חשבון
 השבעים. א"א ללמוד שפשוט היתה סחירה
 צהנהגתם ולא היה שום הסבר ואמתלא
 צמה שלא חששו לער אציהם במכירתו
 של יוסף. בודאי היתה להם טענה וחשבון.
 נשדל לזכר חשבון השבעים ולתעמק יותר
 בכוונת הבית הלוי.

והנה יש לדקדק בלשונו של יוסף כששאל העוד אבי חי. לעיל כתוב ויצא יוסף וגו' אל אביהם, וא"כ למה שינה לשונו כאן ואמר אבי. היה לו לשאל העוד אביכם או אבינו חי. ונראה דה"ט ששינה את לשונו, שיוסף הבין טענת אחיו במכירתו. דלכן ידעו השצטעים מהלער הגדול שיגרמו לאביהם ע"י מכירת יוסף ולקחתו מאחו, אבל טעמו שיעקב יש לו י"צ בנים ומה צדק אם אחד יאבד ממנו, אנו נתחזק בעלמנו ונמלא את החסרון. הם הבינו שאב הוא אב אחד לכל בניו, וא"כ אם יחסר לו אחד מבניו, שאר האחים יכולים להתחזק וצדק לא יורגש הלער אלל האב כ"כ. ולא הבינו שהאמת אינו כן, והרי אבא לא משנה כמה בנים יש לו, הוא נשאר אב נפרד ואב מיוחד לכל בן מבניו. וא"כ צדק פנים ואופן שימלא הבן השני את מקומו של אחיו.

וזו היתה תוכחת יוסף כשאמר העוד אבי חי. אין הפשט צדק, שהוא רק אב צדקן כללי לכל בניו, אלא הוא גם אב לכל אורי"א, ואמר להו יוסף, האם עוד אבי, האב שלי עדיין חי. לא. הרגתם את האב המיוחד שלי. ולא הייתם יכולים למלא חסרוני מאתו. אם הייתי בן יחיד צדקני לא הייתם מוכרים אותי אלא הייתם מחשבים על אופן אחר איך לעפל צי אע"פ

רוח אליהו

ער

11

מהלך מוטעה

נראה שהפירוש הוא כך:

האחים התהלכו עד כה עם מהלך שיש ליוסף דין רודף. הם ראו שהוא רוצה לשלוח עליהם, ולשם כך מגיע עם חלומותיו המדומים לומר שהוא ימלוך וישלוח עליהם. מה גם שהרגישו, כפי המבואר בספרים, שהוא רוצה להימנות בין האבות, וכתוצאה מכך ליטול מהם את מעלתם בתור שבטי י"ה. לכן החשיבו אותו לרודף, מפאת רצונו לשלוח עליהם ולקחת מהם את כל מעלתם. מכיון שכך היו סבורים שמותר לפעול נגדו, בכך הצדיקו את מעשיהם וחשבו שעשו דבר טוב.

לכן ישבו לסעודה אחרי שהשליכו אותו הבורה, כמו שנאמר (מ. כה) וישבו לאכל לחם. הרי לכאורה זה פלא גדול, כיצד אפשר להתיישב לאכול לאחר שעושים דבר כזה? בשעה כזאת ראוי לבכות, והם מתיישבים לסעודה. היתכן?

אלא מסביר הספורנו:

כי לא היה כ"ז בעיניהם תקלה או מכשול שימנעם מלקבוע סעודתם, מפני שחשבו את יוסף לרודף שכל הקודם להורגו וזה כשאין דרך להציל הנרדף בזולת זה. זאת אומרת, מכיון שפסקו שיש ליוסף דין רודף וקיימו בו את פסק הדין, כלומר דנו דיני נפשות, הרי מסתמא התענו באותו יום, כדין סנהדרין שהרגו את הנפש (עי' סנהדרין טו. א). לכן, אחרי שסיימו לדון דינם, כשהיה ברור להם שדנו דין אמת לאמיתו, לשם שמים, ישבו לאכול לחם.

מתרשל קלת. צ"ה הצהמ"ד מלא בעמלי חורה, ויש לו כ"כ הרבה צנים שעופקים בחורה, ואם אני מתבטל לרגע, והשכן שלי יתחזק בלימוד צלותו זמן לא יהיה לו כביכול כ"כ הרבה לער על ההתרשלות שלי ואין אנו חושבים ומכירים שצניי הקב"ה כאורי"א מאתנו הוא כמו בן יחיד ממש, ואין ההתחזקות של שאר בניו נוגעת לנו צדק לך. אם אני מתרשל אני פוגע בזהב המיוחד והשלם שלי והעון הוא רב. ולא עוד אלא כביכול הצני"ע דואג עלינו יותר מאב רגיל. שכן אלל אב צדק ודס, אם נחלה בנו רחמ"ל לפעמים גם הוא מקבל כאב ראש מגודל לערו של בנו. אבל הצני"ע אומר קלני מראשי קלני מזרועי (סנהדרין מו. א) גם ידיו ורגליו כואבים כשלאחד מבניו שרוי בצער. אב כזאת, כשפוגעים בו ואין דואגים על לערו התציעה היא גדולה יותר עלינו.

שהייתי רודף צנייכם, ללא מגיע לער זה אל אבי. וא"כ גם עכשיו שאנו י"צ אחים, הייתם לריכים להכיר שאלל אב, כל בן הוא בן יחיד. ואם הייתם חושבים הייתם מכירים זאת ולא הייתם מוכרים אחי, כשם שעכשיו אתם מכירים זאת כדמבואר במה שטען יהודה איך אעלה אל אבי וגו' פן אראה צדק אשר ימלא את אבי. דמדוע פתאום השתמש יהודה בלשון אבי במקום אבינו, וצ"כ גם יהודה הבין והכיר שאם לא יקיים אחריותו במה שערב עלמנו לחזור לו צנימיו, אז ימות האב המיוחד שלו.

וזהו שאמר המדרש אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, שכך יוכיח הקב"ה אותנו ג"כ, ויראה לנו איך עשינו דברים והתרשלנו צמלות, צממנו בלבונו שאין זה פוגע בהקב"ה כ"כ, יש לו עוד צנים שעופקים צמלות ומה צדק שאני

כה בטוחים היו שיש לו דין רודף ושפעלו עמו בצדק, על פי שורת הדין. באותו רגע שיוסף אמר להם 'אני יוסף', ראו שהם טעו, והצדק עם יוסף — לא אתם. ברגע שראו אותו מלך במצרים ושמו לב שחלומותיו נתאמתו בכל פרטיהם ופרטי פרטיהם, הבינו מיד שהקב"ה פסק לטובת יוסף. הוא צדק, וחלומותיו צודקים, וכך אכן גזרה חכמתו יתברך שהוא יהיה מלך ומושל. באותו רגע התהפך אצלם הכל. מרודף נהפך יוסף לנרדף, כשמתברר שדוקא הם הרודפים. יוסף צדק וחלומותיו צדקו. הכל שריר וקיים זו היתה הגדולה שבתוכחות — 'אני יוסף'!

בכך הוכח להם שכל המהלך שלהם היה מהלך שגוי. כל המהלך שעמו חיו עד עכשיו היה מוטעה, ו"דער גאנצער מהלך ביז יעצט איז געוועהן א אפגעפרעגטער". כי הקב"ה פסק אחרת. זו היתה התוכחה שבמילים 'אני יוסף' — ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו.

ככל הנראה זהו גם כוונת המדרש — אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה. לעתיד לבוא יבוא הקב"ה ויאמר 'אני ה'". או אז נוכח לראות שאנו לגמרי מופרכים. כל אורח חיינו מופרך ואינו צודק. חז"ל אומרים (והור ח"ג טו. א) שאדם מסתובב בעולם ונדמה לו שהעולם שלו, ובדאי חייה בו לבצח. ישנם אנשים שמתים, אבל הוא יחיה לדורי דורות.

הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל ממחיש זאת במשל לאדם מעיר לוז, שלא היו הדרים בה מתים ולא ידעו מה זאת מיתה, שנפגש פעם עם אדם משאר העיירות שסיפר לו כי במקום מגוריו מתים בני אדם בבוא עתם ומסתלקים לבית עולמם. נתקשה האיש להבין המכוון, עד שהלה הסביר לו והמחיש לפניו מיתה מה היא.

משהבין זאת האיש שאל את בן שיחו: אם כן שהנכם עומדים למות ואינכם חיים לעולם, ודאי אינכם מהדרים בעניני אכילה, אלא מסתפקים בכל הבא לפה. אך לתדהמתו השיב הלה כי זה אינו. למרות שלבסוף מתים, משתדלים במספר השנים שחיים לחטוף ולאכול ולהרבות בתענוגים.

הוסיף האיש להתעניין בענין המגורים: מאחר שאינכם דרים בעולם הזה אלא תקופה קצרה בלבד, מסתמא גרים אתם בבתיים פשוטים ועלובים, כדרכם של עוברי אורח. הרי כך ידוע מהחפץ חיים זצ"ל, שנכנס אליו פעם עשיר מופלג והביע פליאתו אודות רהיטי הבית שאינם נאים ותקינים. הכסאות חסרים והשולחן הינו ארגו פשוט. שאל אותו החפץ חיים: והיכן הם הרהיטים שלך? ענה העשיר כי כאן הינו רק עובר אורח, לכן אינו זקוק להם. השיב לו החפץ חיים: גם אני הנני עובר אורח, כי העולם כולו דומה לפרוודור בפני העוה"ב (אבות ד. טו), על כן גם אני מסתדר בלי רהיטים מהודרים. כך הבין גם האיש הלוי שאם בסופו של דבר מתים די באהל פשוט ולא צריך ארמונות מפוארים. אך למרבה הפלא השיב הלה כי ההיפך הוא הנכון. למרות שיודעים שעומדים למות, משקיעים כח ומרץ לבנות ארמונות מפוארים (עי' דעת תורה פר' בא חלק המאמרים).

A person can get used to rationalizing his conduct, concocting persuasive arguments as to the permissibility of his actions. If he continues to repeat these arguments long enough, he will eventually convince himself that his justifications are true. Undoubtedly, he feels that after a hundred and twenty years, when he goes up to the next world and the Ribbono Shel Olam asks him why he acted as he did, his defense will be prepared. Everything he did will be understandable, correct and acceptable.

However, it will not be that way at all. On the *yom hadin*, the *yom hatochachah*, the Day of Judgment and Rebuke, HaKadosh Baruch Hu will not need to ask questions. The Ribbono Shel Olam will simply open a person's eyes to the truth, and all his excuses will disappear into nothingness.

When Lavan searched Yaakov Avinu's tents in vain for his missing property, Yaakov said, "לולי אלוקי אבי אלוקי אברהם ופחד יצחק היה לי כי" - *Had the God of my father, the God of Avraham and the Dread of Yitzchak, not been for me, then now you would surely have sent me away empty-handed; God has seen my destitution and the toil of my hands, vayochach*

amesh" (Bereishis 31:42). The Ramban explains the word *vayochach* as an expression of *hochachah*, evidence. "God has seen...the toil of my hands, as is evident from last night." However, the word can also mean *tochachah*, rebuke. This follows Rashi's interpretation. "God has seen...the toil of my hands, for He rebuked you last night." Thus, Hashem's visit to Lavan the previous night had in it elements of *hochachah* and *tochachah*.

In truth, *tochachah* is frequently the result of *hochachah*. Mussar clarifies reality. As a consequence, mistaken assumptions and rationalizations automatically disappear. This is exactly what happened to the brothers when they heard the words *I am Yosef*: "And the brothers could not answer him, for they were confounded before him."

לשם לא יצטרכו אפילו להסביר לו במה שגה, שם יוסרו הכיסויים ומעצמו יראה את האמת לאמיתה, איך כל ההסברים והפלפולים ששכנע בהם את עצמו אינם אמת, וכל חייו בעצם היה חי בטעות איזומה.

הטעות הנוראה ביותר, אמר הגה"צ רבי יצחק אייזיק שר זצ"ל ראש ישיבת סלבודקה שהאדם מתהלך בעולם ומרגיש שקיום התורה והמצוות הוא עול שקשה לעמוד בו. והוא שומע בקול היצר הרע המפיל עליו עצלות ושובה את לבו בטענה שקשה, ואף לא כדאי להתאמץ ללמוד תורה ולקיים מצוות השי"ת, הוא משכנע אותו שילך שובב אחר מראה עיניו ותאוותיו. אבל "כשיבוא הקב"ה ויוכיח כל ואחד כפי מה שהוא" כשהראיה תהיה ברורה ואמיתית, תתברר טעות חייו, שהחליף מתוק במר, טוב ברע ואור בחושך, שכן: "יפה שעה של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי העוה"ב". פירוש, שאם ירכזו את כל תענוגות העולם - שהיו מבריאת העולם ויתנו את כולם לאדם אחד, אינם שווים לקורת רוח של שעה אחת בעוה"ב כמו כן כל חיי הנצח של העוה"ב אינם שווים לשעה אחת של תשובה ומעש"ט אשר יכול האדם לעשותם רק בעוה"ב.

אור הצפון ח"א עמ' רכ"ב - דליות יחזקאל ד' רס"ג - מוסר התורה עמ' קל"ט - בעקבות משה עמ' רע"ו

תמצ' אהל' פרישת ויגש משה

אלא שענין החוכחה הלא הוא ביוזר הדברים, שמראים לאדם כמו עיניו את סלון מעשיו ואי צדקתם בכל וכל, היפך "כל דרך איש ישר בעיניו" (משלי כא-ב) אשר עד כה, לעתיד לבא יערוך הקב"ה לפני כל אחד ואחד את כל מעשיו הרבים בכל ערוותם וגילויים, באמיתת אמיתתם לפי מה שהם, בכל שפלותם וקטנותם, ואיך שכל ימי חייו בילה¹³, ויסורי הבושה כל כך גדולים ונוראים באין סכל למו, על אברון ומות ממש,

בעצם מופיעה כבר טענה זו בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות (ד"ה ומה טוב) שם כותב כי לאמיתו של דבר אין בעולם שגגון דומה לשגגון האדם. הוא חלוש הנפש ודל ההרבה, ובכל זאת מוציא כוחות אדירים לאסוף הון, וכאשר כבר יש לו כסף מתחיל לחלק אותם לאומנים שיבנו לו בית שיעמוד שנים רבות, בזמן שיודע שלא נשאר לו משנות חייו כי אם זמן קצוב. היש טעות ושגגון כזה?

אך התירוץ הוא כי האדם מסתובב בעולם וחושב שיחיה לנצח.

הוא אינו חי עם המציאות. אינו שם לב שכל חיי עולם זהו אינם זמן שווה לנצח, ובא, אלא חי מתוך הנחה שהעולם הזה הוא העיקר. הוא חושב שהעולם נברא בשביל העולם הזה בלבד. בשבילו ובשביל הנאתו.

האמת היא שהעולם אכן נברא בשבילו, כפי שאמרו חז"ל (סנהדרין לו, א) כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם, אבל בשביל מטרה מסוימת. העולם נברא בשבילו, בשביל שיוכל לצבור הון בעולם הזה עבור העולם הבא.

אם ישכיל להפיק מחייו את התכלית שלמענו נברא העולם, להרבות כבוד שמים, כמאמר הכתוב (ישעיה מ"ז, ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי יצאתי אף עשיתי, יכולים להיות לו שני עולמות, עולם הזה ועולם הבא. אבל הבעיה היא, שהוא סבור שיחיה כאן לנצח, ממילא יש לו תמונת שוא על כל העולם.

כך גם בין אדם לחבירו.

כל הסכסוכים, כל הקנאה והשנאה, בין איש לרעהו, מקורם בחוסר אמונה ובטחון, כמבואר בספרים, נדמה לו שחבירו לוקח ממנו משהו. הוא רואה שחבירו מקבל יותר כבוד ממנו, מעריכים אותו יותר, וחושב שלוקח משהו ממנו.

כל זה רק מפני שעל פי דמיונו מרגיש שהוא בעצמו פועל ולוקח הכל בכוחו ועוצם ידו, וחבירו לנגדו גם כן לוקח הכל בעצמו בכוחו ועוצם ידו. לכן הינו מסוגל לחשוב שחבירו בכוחו העצום יותר לוקח ממנו משהו, וממילא בא לשנאתו.

כשיבוא הקב"ה ויאמר אני ה', יראה האדם שהכל מופרך. כל מהלך החיים שלו אינו נכון. כל המהלך של כוחי ועוצם ידי הוא שקר.

העולם לא שלו, ואף לא נברא בשביל להנותו, אלא בשביל מטרה אחרת לגמרי. בשביל להרבות כבוד שמים.

כששומעים את האני ה', שאין עוד מלבדו, מבינים שאין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו אפילו כמלא נימא (יומא לו, ב), כי הכל מאתו ית', ממילא אין שום סיבה לקנאה ושנאה. אדרבה, אז משיג האדם שהוא וחבירו יש להם תכלית משותפת - לכבד את השי"ת, ככתוב לכבודי בראתי יצאתי אף עשיתי, ואם משניהם יחד צריך להתרבות כבוד שמים, הרי זה מחייב אותם בעבודה משותפת. עליהם לפעול יחדיו מתוך אהבה ואחוה להגיע למטרה זו.

זו תהיה איפוא תוכחתו של הקב"ה לעתיד לבוא.

ברגע שיאמר הקב"ה אני ה', ברגע שנדע כי ממוך הכל ומידך נתנו לך (ד"ה א כט, יד), נבחין לפתע שכל חייו היו חיי שקר, ו"דעו גאנצער לעבן איז געוועהן פאלש געלעבט".

אנו חיינו בתחושה של כוחי ועוצם ידי, אשר לפיה האדם פועל בעצמו ולוקח בעצמו, כל מה שיש לו מגיע ממה שהוא פועל. אם הוא פועל יש לו ואם אינו פועל אין לו.

שנו עליון לתתך פרישת ויגש

"אני יוסף"

בבת אחת הוסרו כל הכיסויים.

בשתי מילים אלו התגלתה האמת מעצמה, והוכחו כל הטעויות. איך שכל הפלפולים והראיות לא היה בהם כדי לכסות את הפגם הדק של קנאה, שבגיננו הגיעו לטעות כה נוראה!

ההפתעה היתה עצומה. עשרים ושתים שנה חיו אחי יוסף בהכרה שמעשה מכירת יוסף היה מעשה ראוי. וכשראו את צערו של יעקב בוודאי עשו חשבון הנפש שוב ושוב וראו שצדקו. לפתע מתברר שהמעשה שהיו משוכנעים שהוא מעשה נכון, היה חטא. התדהמה לא נבעה רק מפחד הדין הקשה, אלא הרבה יותר מכך: מראיית המציאות האמיתית, איך לפתע מתברר שחיו תקופה ארוכה כל כך בטעות, בושה איזומה ומי יכילנה!

דבר זה יכול לקרות לכל אדם, שמסתובב כל ימיו ובפיו תירוצים והסברים להרבה מעשים שעושה. והוא משוכנע שכשיבוא לבי"ד של מעלה ויסביר אותם יצדיקוהו, אולי יטענו לו איזה טענות קטנות, זעיר פה וזעיר שם, אולם לבסוף יזכרוהו בדין, ואף יתנו לו מקום מכובד במזרח של גן עדן. אולם בהגיעו

An Admission of Guilt—for the Wrong Sin!

Why did Yosef's brothers decide to search for him in Mitzrayim? In order to understand what their motive was, we must understand that their original decision to

kill Yosef was based on the fact that Yosef used to complain constantly to their father, Yaakov, about their behavior, accusing them of sins of which they were not really guilty. They believed Yosef had designs against them to persuade Yaakov to disown them, or at least to gain mastery over them. They accused him of inventing dreams that showed he had been told by Heaven that he was to be their leader.

✳ It is clear that they had become fully convinced that he posed a danger to their future and the future of Klal Yisrael, and therefore they decided that it was permissible to kill him.¹ Thus, with a clear conscience, they cast him into a deep pit filled with snakes and scorpions. They were so certain of the righteous justice of this act that they immediately sat down to celebrate with a meal. It was only later, when an opportunity presented itself that would enable them to save themselves from the danger they perceived Yosef represented—without killing him—that they agreed to sell him into slavery instead.

Twenty-two years later, under the pressure of the Egyptian viceroy's accusations and arrest, the brothers admitted that their actions had been sinful. "We witnessed his desperation as he pleaded to us, but we would not listen," they confessed. Nevertheless, they did not regret their decision to treat Yosef as someone who endangered their spiritual lives and so deserved to be either killed or sold into slavery. Their only regret was over the complete lack of compassion they had displayed while dealing with him.

↪ The Ramban explains that when the brothers came to Egypt intending to search for Yosef, they were absolutely certain that, if he was there, he would still be wallowing in slavery—or worse. They searched for him in the slave markets and in establishments of ill repute. They would never have dreamed that he might be employed in the royal palace, and certainly not as a high-ranking official in the government. Although they looked the viceroy directly in the face and conversed with him, they did not entertain the thought that this mighty ruler could be their own brother. Even if they saw some resemblance, they were certain that he was not Yosef, and Yosef's beard hid enough of his face to enable them to maintain that belief. The viceroy was royalty, and Yosef could not possibly have risen to such heights—unless, of course, the dreams he had related

to them twenty-two years earlier were actually prophetic, and that, they were certain, was not the case.

✳ When at last Yosef revealed his identity to his brothers, the reality hit them with nuclear force. He truly had become viceroy! He truly had experienced prophetic dreams telling him that he would rule over his brothers—and those dreams had been fulfilled! He had never intended to harm them physically or spiritually; on the contrary, he had always loved them and had been looking out for their good. Their entire basis for regarding him a persona non grata and attempting to murder him, and finally selling him into slavery, had been unfounded. It was all an enormous mistake!

The Truth Hurts

The midrash (*Bereishis Rabbah* 93) teaches us: Abba Kohen Bardala said, "Woe unto us because of the day of judgment; woe unto us because of the day of rebuke. Yosef was the youngest of his brothers, but they were not able to bear his rebuke, as the Torah reports, 'His brothers were incapable of replying to him since they were so frightened before him.' When the Holy One Blessed be He will come and rebuke each and every one of us according to his own level, as the *pasuk* teaches [*Tehillim* 50:21], 'I will rebuke you and I will arrange My case in your sight; how much more will it be so.'" (*Bereishis Rabbah* 93)

Although the brothers had confessed their sin earlier and repented, their repentance was incomplete. The sin for which they had to repent was not only a lack of compassion for Yosef, it was much deeper than that. They failed to understand Yosef's role as a king, and the imperative that they be subservient to him. It was not merely an issue of their attitude toward Yosef; it was their entire understanding of Yosef's role in Klal Yisrael that they had misconstrued. "Woe unto us when we come to the day of reckoning," the midrash teaches. When we stand before the Heavenly Court and all our deeds will be presented to us in their true light, we will be dismayed to learn that even when we recognized that we had sinned, and we repented, we actually confessed to ourselves only partially. We may be shocked to discover that we are guilty of enormous sins, and that those sins are the very acts that we regarded all our lives as having been righteous and meritorious.

קולמוסים רבים נשברו בביאור התוכחה, במלים הספורות שנשמעו מפי יוסף בהתודעו אל אחיו. הגר"ל בלך זצ"ל בספרו "שיעורי דעת" (מובא בספר "עץ הדעת-טעלוי") תורם את חלקו בביאור סוגיית זו, ואומר שבדודאי השבטים סברו שכל מה שהם עשו ליוסף, היה נכון וראוי מצד האמת. בכל זאת כאשר עמדו לפני יוסף ולפתע נתחזרה להם מהות חטאם כפי מה שהיא, התמוטטה בן-רגע כל מערכת השקפתם בעניין זה, לכן נבהלו מפניו, עד שלא יכלו לענות אותו.

מכאן לומדים חז"ל ומעוררים אותנו למה שעלול לקרות לכל אחד ואחד, כאשר יבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד לפי מהות מעשיו. הקב"ה יציג בפנינו את כל מעשינו כפי שהם גלויים לפני אור פניו יתברך, ויראה לכל אדם את מעשיו כפי שהם נראים באור האמת. ואם שבטי י"ה לא יכלו לעמוד בתוכחתו של אחיהם הקטן, על אחת כמה וכמה שיקשה לנו לעמוד בפני תוכחתו של הקב"ה.

• קל וחומר בן בנו של קל וחומר בדורנו, מה מאד עלולים אנחנו להשלוח את עצמנו שכוונתנו הינה לשם שמים, בשעה שמידות וכוחות שונים שולטים בנו, והם המה אשר מעצבים את מעשינו. על כן עלינו לירא ולפחד מאד, כי איננו יודעים להבחין ולהכיר במניעים האמיתיים של הנהגותינו, מאיזה מקור הם נובעים, ואיננו משכילים לאבחן את מהותם האמיתית.

↪ לפיכך מוטל על כל אחד ואחד לפי ערכו, להשתדל שכל הנהגתו לא תהיה מונחת מצד הנטייה הטבעית, אלא על פי הוראת החכמה השוכנת בקרב. ובאותה מידה על האדם לשתף גם את הכוחות השונים הנטועים בו, שתפקידם לשרת את הנהגת החכמה.

אולם כדי שידע האדם אם הנהגתו על כל שעל נובעת ממקור החכמה, עליו לבחון את נפשו אם כך הם פני הדברים. המבחן הוא במקרים שיש בהם נגיעה לכבודו או לממונו: האם אז פועלת החכמה את פעולתה לכבוש את רצונותיו האישיים, ולעשות את הדרוש כפי דרישת האמת.

כללו של דבר – על האדם להשתדל שהדעת תמשול על כוחותיו תמיד, והיא תנחה אותו בכל הנהגותיו. בכל מעשה שהוא עושה, תקבע הדעת כיצד עליו לנהוג ובאלן כוחות מבין כוחותיו עליו להשתמש לפי אור החכמה ודעת האמת.

• כדי שלא ישגה האדם בדרך זו ולא יכשל חלילה, העצה היעוצה היא שירגיל את עצמו לדון ביישוב הדעת ובמנוחת הנפש בכל שאלה המתעוררת. בכך הוא ימנע את התעוררות הכוחות וההרגשות השונות, בטרם יתברר העניין ויתיישב בלבו. רק אחרי הדיון מתוך דעת מפוכחת וברורה, יורשה לרגש ולכח הדמיון לשתף פעולה לפי הדרוש.

23

The Imperative to Be Always on Watch for the Yetzer Hara

Shlomo Hamelech taught (*Mishlei* 3:7), "Do not consider yourself wise; fear Hashem and steer away from evil." This means that a person must always be wary lest he fall into the trap of sinning and then justifying his actions. This is as the *Yaros Dvas* taught (vol. I, #3): A wise man was asked, "What is the easiest thing for man to do?"

He replied, "The easiest thing a man can do is fool himself. It takes a lot of forethought and planning to fool others, but he can fool himself in a moment and at any moment."

"Do not consider yourself wise..." Even when someone is certain that he is right, it often turns out otherwise. True *tzaddikim*, who have plenty of experience battling the *yetzer hara*, understand very well how capable it is of fooling them. Therefore, they examine their thinking constantly to make sure that they have not fooled themselves into running the wrong way along the one-way street of life.

24

The commentators try to explain where the reproof was in Yosef's words. Did he angrily berate them or threaten to take revenge for all the misery they had caused him over the last 22 years?¹ Everything he said to them then and in all ensuing conversations were words of consolation and forgiveness, to calm their fears and show them that he had no hard feelings for what they had done. If so, how could the very first words he spoke to them after revealing his identity be considered sharp reproof?

Perhaps the answer is that Yosef did not intend to castigate them, but they were nonetheless shaken up when they heard him say, I am Yosef! Those words made them realize for the first time who Yosef truly was and how 22 years earlier they had been totally mistaken in their assessment of him. They had thought of Yosef as a dreamer with delusions of grandeur, creating fantasies of how the whole family would bow and be subservient to him. They now saw that every part of those dreams had come true. Yosef was nothing less than a navi (prophet)!

Furthermore, he had been chosen by Hashem to be the sustainer of the entire world; he had made Egypt the breadbasket of mankind. They had thought of him as a rodeif (pursuer), while in reality, he was a tzaddik yesod olam (righteous one who is the foundation of the world). Yosef's reproof was the brothers' realization of how utterly wrongly they had judged him; now they saw him in all his greatness.

There is a very practical lesson in this insight. No one can judge the true value of another person, and thus it is prudent to treat every person with respect, courtesy, and honor. The actions of people are often hidden from others. A person who is considered by his neighbors to be a "nobody," unworthy of respect, can in reality be someone with enormous achievements and merits to his credit. How often has it happened that a mediocre student

(who many considered "least likely to succeed") becomes a distinguished rav or Rosh Yeshivah, to the disbelief of his former classmates who thought he would never amount to much, and therefore mistreated him and verbally abused him. How they will have to hide their faces in shame!

A person's biggest punishment in the World of Truth will be when he is shown the towering place in Gan Eden attained by a friend whom he had ridiculed and mistreated. What will he answer to that?

[ע' עטרה למלך דף מ"ז]

היות שכל אחד ואחד קיבל כוחות נפש גדולים מאד, ואם היה מנצל אותם היה יכול להעפיל לפסגות רמות, ואין אחד שאין באפשרותו לגדול ולהתעלות, וזה תלוי רק אם מנצלים את הכל או לא. ואם אחד אינו מנצל את הזמן שלו ואת כוחות הנפש שלו, לעתיד יתבע אותו הקב"ה 'לפי מה שהוא' - למה הוא נמצא רק במצב שלו ולא הגיע להרבה יותר.

וכפי שידוע הסיפור על הנצי"ב מוואלוין, שבעת שהוציא לאור את ספרו הגדול 'העמק שאלה' על השאילתות, עשה יומא טבא לרבנן, והסביר שאם הוא לא היה מתמיד בלימודו ולא היה מחבר את הספר, הרי שאחרי מותו היה נתבע בשמים מדוע לא חיבר את 'העמק שאלה'.

את זה הוסיף אבא כהן ברדלא על דברי התנאים. התנאים רבי אליעזר ורבי אליעזר בן עזריה מדברים על אודות התוכחה שהקב"ה יוכיח כל אחד על העברות שלו, וכפי שאומר רבי אליעזר בן עזריה 'הקב"ה שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין ודן כל אחד ואחד'. אבל אבא כהן ברדלא הוסיף שבנוסף לזה הקב"ה יוכיח, גם את כל אחד 'לפי מה שהוא', למה הוא הגיע להיכן שהגיע לעומת מה שהיה מסוגל באמת להגיע.

יזדו הקל-והומר שלומדים מהתוכחה של יוסף, ומה יוסף קטנן של שבטיהם, כשהראה לשבטים את הטעות שלהם, לא יכלו לעמוד בפני התוכחה. על אחת כמה וכמה שכן אדם החי את כל ימי חייו מתוך טעות גדולה והושב שאינו יכול לגדול ואינו חייב לגדול, ויכול להסתפק במועט בענייני רוחניות.

והנה פירושים רבים נאמרו בכדי לבאר משום מה האחים נבהלו מפני יוסף, והביאור הפשוט הוא, שיוסף הוכיח לאחיו בתוכחתו, שכל המערכה שניהלו הם כנגדו היתה בטעות, ולכן מה שנפסק עליו מכח זה, ג"כ היה בטעות, ועל כן נבהלו הם מפניו, משום שהבינו שהרבה שנים הם פסקו כנגדו פסק בטעות.

ב. אך נראה לבאר באופן אחר, שהאחים נבהלו באותה שעה, משום שראו * לפניהם את המדרגה הרוחנית הגבוהה אליה יוסף הגיע על ידי ניצול כוחותיו.

שהרי המפרשים מתקשים כיצד השבטים, שהיו שבטי י-ה ומחכמי הדור, לא העלו כלל על דעתם שהאיש המנהל את כל המהלכים כנגדם, הוא יוסף אחיהם, דהרי בכל הפגישות עם יוסף הוא רמוז להם, שכל המעשים שהוא עושה, נעשים כנגדם באופן ישיר, ובפרט שהאחים התעוררו בשעת המעשים שנעשו כנגדם לפשפש בדרכם כדכתיב (מ"ב, כ"א): "אבל אשמים אנחנו על אחינו, אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת", וכן בשעה שהם מצאו את כספם בפי אמתחתם, מיד התעוררו השבטים, ולמרות כל זאת, אפילו צל של ספק לא התעורר בלבם, לחשוב אולי האיש המנהל את המעשים כנגדם, הוא יוסף אחיהם.

ולמרות שהם לא הכירוהו אלא רק הוא הכירם, מחמת שיצא יוסף ללא חתימת זקן, והשבטים אז כבר היו עם חתימת זקן, אך בכל אופן היו צריכים הם להעלות על הדעת, מחמת המעשים המרובים והחריגים שנעשו כנגדם באופן ישיר, שאולי זהו יוסף.

ומסבירים המפרשים, שהטעם שלא חשבו כך, משום שלא העלו על ליבם אפשרות שיוסף יוכל להגיע לדרגה כל כך גבוהה, וכעין מה שכתב הרמב"ם (ב"שמונה פרקים - פרק ראשון) שאין אדם מעלה על דעתו שספינת ברזל יכולה לעוף באויר, (לפי הכלים שהיו בזמנו של הרמב"ם), וכך גם בענין הזה, ראו השבטים דבר חריג המצריך התבוננות, אך לא חשבו על פי ההנחות שפסקו הם על יוסף, שעלול הוא להגיע לדרגה שכזאת, שהרי לפי הפסק שפסקו על יוסף לא היה שייך שייגיע למדרגות גבוהות כלל, וכעת הם רואים אדם במדרגה רוחנית גבוהה, חוץ משאר המדרגות שהגיע אליהם במלכות, ומכך נבהלו, כיצד אפשר שיוסף הגיע למדרגה כה גבוהה וניצל את כוחותיו, וחרי גם הם יכלו להגיע למדרגה כזו ולא הגיעו.

וכעין מה שכתוב בדברי חז"ל על הזמן העתיד לבא: "מלמד שכל אחד נכוה מחופתו של חבירו" (גמ' בבא בתרא דף ע"ה:), וביאר המסילת ישרים (פרק ד'), שהטעם שנכוה משום שרואה האדם את דרגתו של חבירו, ומבין שגם הוא עצמו היה יכול להשיג מעלות גבוהות כמו חבירו ולא השיג, ועל זה צר לו מדוע לא הגיע לכך, ומכך נכוה, 'אין זה מטעם הקנאה אשר תפול רק בחסרי הדעת'.

ועל כן נבהלו השבטים מפניו, משום שלא האמינו שיוסף יכול להגיע לדרגה כזו, וכמו שביאר המדרש רבה (ויחי צ"ח, כ') שלאחר שיוסף עמד בנסיון עם אשת פוטיפר הגיע למדרגה הסמוכה למדרגת האבות, (כך מרומז במדרש שם, עה"פ והתשב באיתן קשתו, לפי הגירסא הנכונה בפירושו יפה תואר, וכבר נתבאר באורך בשיחת פרשת וישב - 'ויגבה לבו בדרכי ה'), ומכך נבהלו השבטים, משום שגילו הם לאיזה מדרגה יוסף הגיע, וגם הם יכלו להגיע למדרגה גבוהה כזו, ולא הגיעו.

דעת פרשת ויגש שרגא שיט

אבא כהן ברדלא מחדש שמלבד התוכחה שהקב"ה יוכיח את האדם על העברות והחטאים שחטא ועשה, הוא יוכיח כל אחד גם על 'מה שהוא'. כי פירושו של חטא הוא לא רק מלשון של עברה, אלא הוא לשון 'חסרון'. ביום הדין וביום התוכחה יתבע האדם לא רק על העברות שעבר, אלא גם על כל מה שהחסיר במשך כל ימי חייו.

אבל הקב"ה שמכיר את האדם עד שורשו, יוכיח אותו ויראה לו מה היה יכול להיות ממנו אילו היה מנצל את כל הזמן שהיה לו, ומתמסר בכל כוחותיו לתורה, ליראת שמים ולמידות טובות, ויוכיח אותו על כל הכוחות החכביים שהיו בו שלא נוצלו כראוי. כמה גדולה תהיה הבושה אז.

יש המרמים את עצמם ומחפים על העצלות שלהם באמתלאות שונות, ומתרצים את עצמם שאין להם כשרונות ואין להם האפשרויות להתעלות ולגדול, וסבורים שהקב"ה לא יתבע אותם על מה שלא גדלו. אבל אין זה נכון. כל אחד ואחד יכול לגדול על ידי הכוחות שלו, על ידי הכשרונות שלו ועל ידי האפשרויות שיש בידו. אין אחד שאינו יכול לגדול.

מפורסמת העובדה שבפורים ניגש הגה"צ רבי נפתלי אמסטרדם זצ"ל, אחד משלושת גדולי תלמידי רבנו ישראל סלנטר זיע"א, אל רבו ואמר: "אילו היה לי הכשרון של השאגת אריה, שהיה החריף שבדורו, ואילו היה לי הלב של בעל יסוד ושורש העבודה, וגם הייתי בעל מדרגה במידות כמו הרבי, הייתי יכול לגדול". השיב לו רבי ישראל: "נפתלי נפתלי, בראש שלך בלב שלך ובמידות שלך תוכל להשיג".

כל אחד צריך להשתמש אך ורק בכוחות שלו ורק כך הוא יכול לגדול, כמו שרבי זושא מאניפולי זצ"ל אמר שלא יבואו אליו בשמים בטענות למה הוא לא היה כאברהם אבינו, אלא יבואו אליו בטענות למה הוא לא היה 'זושא'.

כל אחד חייב לנצל את הזמן ולהפעיל את כל הכוחות שלו ולעשות את מה שצריך לעשות, ולא לבזבז לריק את הכשרונות והכוחות. ואם לא מנצלים אותם הם עלולים לרדת לטמיון, וכפי שאמר שלמה המלך בחכמתו "ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה" (משלי טו, כד). ומפרש הגאון מוילנא שאם לא עולים, הרי ממילא יורדים, כי אדם אינו יכול לעמוד באותו מצב ברחמינות.

30 תי לב ויגש שלום

וככה אט אט נהיה בין "המְקַעֵרִים" של הישיבה... אלא שלפתע פתאום בהיותו "מְקַעֵר", נתגלה כשרונו ורב מרצו, היכן ששם ידו הכל הלך כראוי, וכמובן שאם לא לומדים גם "המידות" פורצים בכל עוזם, ובעת שאחד מעיר לו הערה על עסקנותו, מיד משיב לו במלחמה ובמנה גדושה... ותשובותיו החדות והקולחות נהיו לשם דבר בין תביריו, וזה עידן ועידנים שכח לו אותו יקיר את לבטי נפשו ואת תלונותיו, "שאינ לי ראש" זהו זה! וכשיבא לעולם האמת ויטען לא היה לי ראש, ישאלוהו מתוכו עצמו, "לפי מה שהוא" היכן שרצית כן היה לך ראש? אי... אי... ועוד איזה ראש... כל התשובות הקולחות מאין הם! אלא מאי? הרצון! רצון הלב הוא הקובע, משום שמה שאדם באמת רוצה, שם יש לו כבר ראש כדבעי!

ולמה חשב לעצמו שאין לו ראש? כי לא בחן את עצמו "לפי מה שהוא" אלא לפי מה שחביריו! הביט אנה ואנה על משה יהודה השקדן, ועל יצחק העלוי, ורצה להיות כמוהם, ומשראה שאינו יכול להתמודד "כמותם", ואינו יכול להתחקות אחריהם, סב לו על צירו והלך להתעסק במה שמצא, דבר שיוכל להתבלט בו.

31 מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק

ואבי מורי זצ"ל פירש מאמר חז"ל תמוה, שלושה הקב"ה בוכה עליהם בכל יום, מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ומי שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק (תניינא) והדבר תמוה, כי מובן הוא, שזה שיוכל לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקב"ה בוכה עליו בכל יום, אבל זה שאי אפשר לו לעסוק בתורה ואעפ"כ עוסק, הלא הקב"ה היה צריך להשתבח ולשמח בו כל יום, ועל מה הקב"ה בוכה עליו?

וכן פירש, שלא מדובר כאן באחד שלומד והשני שאינו לומד, אלא ששניהם בודאי לומדים, אלא שיש מי "שעוסק" ויש מי שאינו "עוסק". כלומר: עוסק בתורה מלשון עסק, והיינו, שיש לך אדם שמוחו ראוי לעסוק בתורה, לעיין ולחדש, לבנות ולפרוץ, לשאול ולישב, ובעצלותו אומר לנפשו "לי מתאים ללמוד בקיאות"... וכך מבלה את כשרונותיו והולך לטמיון.

יש אדם בדיוק ההיפך, ראשו לא תואם להתחיל מיד בעיון מעמיק וכו', ולפי כשרונותיו מתאים יותר להשיג את התורה דרך ידיעות רבות, להיות בקי היטב בהרבה מסכתות הש"ס, וגם לקנות עד כמה שידו מגעת

ממה שלומדים בעיון בישיבה, ועי"כ לבסוף יוכל אח"כ להתעמק, אלא שיש לו רצונות להיות כמו חבירו, ולכן מסתכל על חבירו "הלמדן" ומנסה לחקותו, ובאמת עתה הוא עוסק בתורה, אבל אינו רואה ברכה בעמלו! כי הוא רק מנסה לחקות את חבירו "הלמדן", והוא עוד אינו ראוי ומוכשר לכך, ועל שניהם הקב"ה בוכה בכל יום כאחד, ושניהם טעו באותה טעות, שלא הלך כל אחד ואחד "לפי מה שהוא" אלא לפי מה שחבירו!

כלל הדברים, בעולם האמת אין תירוצים, כל אחד נתבע לפי מה שהוא, ועי"ז יתן את "הדין", ואף "התוכחה" תהיה לפי מה שהוא, כלומר: מתוך מעשיו עצמם יוכח שקרו הגדול, וכבר נתבאר דבר זה בתנ"ך "א (מוטע פי"ט) שאמר אליהו לאותו דייג, למה אינך עוסק בתורה, ענה לו הדייג, שאין לו מוח בקדקדו להבין את התורה, אמר לו אליהו, באותו מוח שאתה מבין איך לדוג את הדגים, גם תבין את התורה.

ניצול הכוחות

במאמר הקודם שמענו ולמדנו הענין שהאדם מסתכל על חבירו ורוצה להיות מה שחבירו, וזה התביעה "לפי מה שהוא", ועתה נתבונן שהאדם צריך לראות את כוחותיו "לפי מה שהוא", ולנצל באמת את הכוחות שלו.

ואדמו"ר הגה"צ ר' לייב זצ"ל, צייר פעם, את האנשים הסובבים בעוה"ז ושומרים את המצוות וקצת לומדים וגם עושים קצת חסד וכו', וחושבים לעצמם ומדמים בנפשם איך יפטר מן העוה"ז ויצאו בשם טוב, והכרוז יצא ברחובות ויקרא בקול גדול, סורו כולם להלווית הצדיק והחסידי וכו', והמוני בני אדם יאספו לחלוק לו כבודו האחרון, ואט אט גדשו אלפים את ביתו עד שהושחר הרחוב מאדם, ונעמד ראשון הספדנין, אבד חסיד מן הארץ... וכו'.

וכך כל השורה של הספדנין, והולך לבית עולמו בכבוד גדול, ובודאי חושב האיש הלזה, שיבואו שש כיתות של מלאכי השרת לפניו, ויכריזו ברקיע יבא צדיק וינוח על משכבו בשלום, ולא יתנו לאף מלאך משחית ליקרב אליו, וכן יעטרוהו בכל הכבוד של העולם העליון ויניחוהו בין הצדיקים.

כן, כן, סיים "הרבי", כל זה יכול האדם להינות מדמיון פורה בעוה"ז בחדרי משכבו בעוד טללי שינה על עיניו, אך בבוא הזמן יראה את האמת ותתאבל נפשו עליו מאוד, מדוע שקע בדמיונות והעביר זמנו בחלומות שוא, היה לי לקום עוד ויודי על חטאי, עוד דף גמרא, אולי יעזור לו מרדת שחת וכו', ה' ישמרנו.

כלומר: יש הקובעים לעצמם תוכן חייהם באופן מסויים, וסבורים שאינם יכולים יותר מזה, ובשבילם די להתפלל וללמוד מעט, מפני שאינם יכולים יותר, וממילא בשאר זמנם עושים בינוע"ס, או סתם מבליים זמנם בהבל וריק, ולכן יש להם זמן לשכב במטה ולדמיין לעצמם את הדמיונות

ושמעתי מ'ר' איזיק שר זצ"ל, מתלמידיי של הסבא מסלבדוקא, שפעם עמד אצל הסבא ז"ל בביתו, ואמר לו, ר' איזיק, בא עימי לחלון וראה ותתבונן בבית הקברות אחד גדול... שמא תתמה על דברי, הרי הבית הקברות נמצא הרחק מן העיר, אך האמת הוא כדברי, בא ואראך!

הנה כי כן, מסיים הסבא מסלבדוקא את דבריו הנפלאים, כל הרחוב הזה הוא באמת בית הקברות אחד גדול, שמא תשאל, ומאי נפק"מ בין בית הקברות הזה לבית הקברות שבסוף העיר?

הנה בבית הקברות שבסוף העיר, שקט... והרוח מנשבת ושומעים רק את קול העצים המנקשים זו בזו.

ובבית הקברות הזה רעש ושמחה!... גועש ורוגש, זה רץ זה ממהר, זה קונה זה מוכר, זה בוכה זה שמח, אבל האמת הוא שהוא בית הקברות ממש.

רק בבית הקברות שבסוף העיר, קבורים מתים וכאן קבורים חיים! ובבית הקברות שבסוף העיר יש מת ויש חברה קדישא שקוברת את המת, וגם שהחברה קדישא עושים לו מצבה. ואילו כאן האדם בעצמו - הוא החברה קדישה, הוא המת... הוא הקבר... והוא המצבה.

הנה עי"ז זעקו חז"ל, ואמרו אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, כשיבא הקב"ה ויוכיח לכל אחד ואחד "לפי מה שהוא"!

The commentators explain that the first question the soul will face when standing in judgment before the Holy Tribunal will not be, "Why did you fail to perform these mitzvos?" nor will it be, "Why did you commit these transgressions?" but rather, "Why were you not consistent in your service of God?" Man is extremely selective in his exertions. He is more than willing to put forth great effort when he stands to gain something, but when no personal gain seems to be forthcoming, he becomes suddenly averse to hard work.

The saintly Reb Zusha, a great rabbi whom people referred to as "Rebbe," once told his disciples: "It does not frighten me to think that God will one day ask me why I failed to reach the spiritual level of Avraham. If He should ask me that, I will laugh and say, 'How can You possibly compare me to Avraham? You did not endow me with his intellect or with his natural talents!'"

"Likewise, it does not frighten me to think that God will one day ask me, 'Zusha, why didn't you reach the level of Rabbi Akiva?' I will answer, 'But how could I? You did not endow me with his sensitivity!'"

"I am afraid of only one thing — that one day God will ask me, 'Zusha, why did you not reach the level of Zusha?'"

God holds man accountable for only his own inconsistencies. Just as a student who is a slow learner is not expected to get straight A's, God does not blame a Jew of average intellect for not having become the greatest rabbinical authority in the world.

By the same token, however, a highly intelligent person who excels in his profession and yet fails miserably in his spiritual endeavors will have a lot of explaining to do in the World to Come. Like Yosef's brothers, he may well be rendered speechless on the Day of Judgment.

37

וכן כן, יוסף הצדיק שואף לגדולות כמו להיקרב קרבן להקב"ה, או לזכות לנבואה בחו"ל, ובהיותו בחור, למרות שמעולם לא התקיימו דברים אלו, ובכל אופן עצם השאיפות הטהורות שלו, גרמו לו להתעלות למדרגות מרוממות יושר, כמוש"כ בזהר "שבח הוא להם", ולכן יוסף הצדיק זכה להגיע מחמת שאיפותיו, למעלה הקרובה למדרגת האבות.

והשבטים אכן ראו את מדרגת יוסף הצדיק הלז, שהיתה להם טביעות עין לפום מעלתם להבחין במדרגה הרוחנית שהגיע, ע"י שאיפותיו וניצול כוחותיו, ועל כן נבהלו מפניו, מפני שחם לא זכו להגיע לכך, על דרך מה שאמרו חז"ל (גמ' ב"ב שם) "כל אחד נכזה מחופתו של חבירו", ולכן למדים חז"ל במדרש ממעשה זה ש"אוי לנו מיום הדין, או לנו מינים התוכחה", שאז יתברר לכל אחד לאיזה מדרגה היה יכול להגיע ע"י שאיפותיו בכל מצב.

והבית הלוי הסביר עוד, שברוך כלל יש לכל אחד מגבלות וקשיים כגון השפעת סביבה וכדו', אך כשיתברר בעתיד לאדם שהיה יכול להתגבר על כל הקשיים, כעין חבירו שזכה להתגבר עליהם, באותה עשה יהא נכזה ועל כן בנוסף לכך שנבהלו האחים מהטעות שטעו בפסק על יוסף, עוד נבהלו הם מהמדרגה הרוחנית הגבוהה אליה הגיע יוסף הצדיק, למרות הקשיים.

38

R. Segal (21)

The Gemara (Bava Basra 75a) relates that after Yehoshua succeeded Moshe, the elders of the generation said:

פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה. אוי לה לאותה בושא, אוי לה לאותה קלימה!

The face of Moshe was like the face of the sun, the face of Yehoshua is like the face of the moon. Woe for this shame, woe for this humiliation!

צג, י. תמוה איפה צפונה תוכחה בדבריו של יוסף, ומה כוונת הדברים כל אחד ואחד לפי מה שהוא. ויש להסביר, כי דבריו של יוסף, העוד אבי חי, לא היו מכוונים רק לשאלה בלבד כי יוסף ידע שאביו חי, הדברים היו מכוונים גם לתוכחה, כלומר, ראו את הסתירה שבדבריהם, יהודה טען בשם כולכם, ועתה כבאי אל עבדיך אבי והנער איננו אתנו ונפש קשורה בנפשו, והיה כראותו כי אין הנער ומת והורידו עבדיך את שיבת עבדיך אבינו ביגון שאלה, א"כ איך לא חששתם לצער הגדול וליסורים הנוראים אשר הסיבותם לאבינו כאשר מכתם אותי, העוד אבי חי" — אחרי כל מה שעשיתם לו ולי?

בתוכחה זו של אחיות החבל בשני ראשיו נבהלו מפניו עד שנשתמו פיותיהם ולא יכלו לענות אותו מענה שיתקבל על הלב, וזאת כוונת המדרש, "לכשיבא הקב"ה ויזכיר לכל אחד ואחד לפי מה שהוא", מבלי הצטדקויות והתנצלויות שאין בהם ממשות, ואי לנו מיום הדין ואי לנו מיום התוכחה, שדיבורינו ומעשינו סותרים ונוגדים זל"נ. אנו מתאוננים שאין לנו כסף לצדקה ואנו מפזרים הון רב על מותרות, אנו קובלים שאין לנו פנאי להתעסק בתורה ואנו מבזבזים את זמננו בדברים בטלים, אנו מצהירים שמצוות שאינן מובנות לנו הן היות ואנו נמנעים לקיימן, ובאותה עשה אנו אדוקים בהיות תפלות בעלמא המתוסרות כל טעם וכל הגיון.

37 תנ"ך

ג. והנה יש להתבונן כיצד אכן יוסף הצדיק התרומם למדרגה רוחנית עצומה ע"י ניצול כוחותיו, ועוד, שהתעלה כשהוא לבדו במצרים בתוך סומאת הגויים.

ובדברי חז"ל מבואר מה דחף את יוסף, ומה עלה על ליבו כדי להתרומם לדרגות הנעלות כשהוא לבדו, דאיתא במדרש רבה (פ"ז, ה'): "אמר לה (יוסף לאשת פוטיפר) למוד הוא הקב"ה להיות בוחר מאהובי בית אבא לעולה, אברהם - קח נא את בנך, אשמע לך, ושמא אבחר לעולה ואפסל מן הקרבן, דבר אחר, ויאמר אל אשת אדוני, אמר לה למוד הקב"ה להיות נגלה על אהובי בית אבא בלילה, אברהם: אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה, יצחק: ירא ה' אלו בלילה, יעקב: יחלום והנה סולם וגו', אשמע לך, ושמא יגלה עלי הקב"ה וימצא אותי טמא", עכ"ל.

א"כ חזינו, שהשאיפה לגדלות היא זו שהחזיקה את יוסף לעלות לדרגות גבוהות הקרובות למדרגת האבות, בגדר של "ויגבה לבו בדרכי ה'", בכל מקום ובכל זמן.

ד. ויש לעורר בדברי המדרש, כיצד אומר יוסף רגיל הוא הקב"ה לקחת עולה מבית אבא, הרי בפועל מעולם לא הוקרב אדם מעולם להקב"ה, ועקידת יצחק לא התממשה, ועוד שדרשו חז"ל (גמ' תענית דף ד.). שהקב"ה אמר על העקידה שהיא היתה רק בגדר נסיון: "אשר לא צוית ולא דברתי ולא עלתה על ליבי" (ירמיה י"ט) - "זה יצחק בן אברהם" (ופירש רש"י: מעולם לא עלתה על ליבי לשחוט בנו, אלא לנסותו מפני קטיגורו").

ועוד קשה, כיצד יוסף שואף לנבואה במצרים, הרי אין נבואה בחו"ל, ומה שיעקב אבינו ראה היה זה חלום כמוש"כ: "ויחלום, והנה סולם" וגו' (כ"ח, י"ב), ולא היה זה נבואה, ואפילו בלי טעם זה, באותו זמן יוסף לא היה נשוי, ולא היה ראוי לנבואה, ומה שיעקב אבינו ראה, היה זה חלום ולא ראה נבואה, משום שלא היה נשוי, ואח"כ כשנשא אשה ושהה בבית לבן היה זה בחו"ל, ואז ראה יעקב רק מחזה ולא נבואה, אם כן כיצד ציפה יוסף שהקב"ה ידבר עמו בדרך נבואה במצרים, ועוד בהיותו בחור.

אלא שרואים בדברי יוסף אלו את השאיפה התמידית לגדלות בכל עת, למרות שאין עמו את האפשרויות המתאימות, וכיסוד הגדול הכתוב בזהר הק' על הפס' בתהילים (פ"ט, י'): "אתה מושל בגאות הים, בשוא גליו אתה תשבחם", והסביר הזהר הק' (נח דף ס"ט): שהגלים מתרוממים, ורוצים לראות יותר מכבוד עליו, אלא שאין ביכולתם, שאין הזמן ואין המקום ראוי, אך בכל אופן שבח הוא להם שהתרוממו והשתוקקו, ומוסיף הזהר שכך הוא לגבי הנהגת האדם השואף לגדולות, שלא תמיד זוכה להגיע לכך, אבל עצם ההשתוקקות לגדול שבח הוא לו.

* Most commentators understand these words in the way of Rashbam (ibid.): "In such a brief time, the glory of [Israel's leadership] became so diminished! — for though Yehoshua was a prophet and leader like Moshe, he could not attain Moshe's glory."

The Chofetz Chaim, however, understood the elders' words in an entirely different sense. True, Yehoshua's luster paled beside the brilliance of Moshe. But they now realized that he was at least a moon, a reflection of Moshe's brilliance, and had outshone them all to become the nation's leader — though initially many others had seemed more worthy of this role. Yehoshua had surpassed everyone because he was the greatest מבקש of all. If only they had striven and struggled as he did! "Woe for this shame, woe for this humiliation!"

May we merit to follow in Yehoshua's ways and may our love for Torah be intense and everlasting.

שמן
פסוקים

הרי שיש בדברים הללו ללמוד תוכחת מוסר ולהתלמד הנהגה ישרה הנצרכת לעבודת ה', כאשר נחבאר לנו שישנה מציאות שהאדם נתקף בכבושה איזמה ואינו מוצא מקום לעצמו, וכל כולו סוער ומבולבל על העוולה הגדולה שעשה לרעהו ולעצמו בחוסר שימת לב ומחשבה. ומתוך מחשבות כאלו הוא מתחרט חרטה אמיתית על מעשיו, ומקבל עליו קבלה איתנה שלא ניתנת לערעור בשום אופן, שלא יחזור עוד לסורו ולא ישנה איזולתו פעם נוספת.

42

ולעניינינו אנו למדים שצריך כל איש ישראל לעשות לעצמו חשבון הנפש, שכאשר יעזור השי"ת ותמלא הארץ כולה דעה את ה' ויתגלה האמת לעין כל, אזי נראה בעינינו שכל מעשי השי"ת היו מעשי חסד גמורים, וכל מאורעות העולם היו שרשרת אחת וצירוף מקרים של טובה גדולה, ואף אלו ההתרחשויות שנדמה לנו מלכתחילה שהם לרעתנו, לא היה בהם שמץ של רעה, ורק דמיון בעלמא נדמה לנו מחמת סמיות עינינו שנסתמו מלראות האמת.

ומחמת כל זאת נתמלא בושח וכלימה לאין שיעור, ואין עט וסופר שיתאר את התחושה האיזמה שנחוש בשעה כזו על שברוב טיפשות לבנו העזנו להתרעם על מעשיו ית"ש וחשבנו שלרעתנו הוא מתכוון

ח"ו

41
אם לא כדבר - ר' אברהם

ונגלה כבוד ה'

יתר מיכן למד מזה מרן החפץ חיים זצ"ל (מובא בפירושו על התורה) לפקוח עינים עוורות על הנהגת הבורא המוסתרת מעינינו לעת עתה בגלות החל הזה. כמו השבטים בעת "שמעו מפי אחיהם את שתי המלים הללו: 'אני יוסף, מיד סרו הקושיות התמיהות והספקות, והענין נתברר להם כל הצורך, כן כאשר ישמע העולם את שתי המלים: אני ה'! יתורצו כל הקושיות והתמיהות על הנהגת העולם, שהוא לכאורה לפלא בעינינו עד עתה, יתבררו ויתחווו כל העינים, וראו כל בשר יחדיו כי יד ה' עשתה הכל לטובתנו."

ע"כ אמר אבא כהן ברדלא: "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה... לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא", כשיגלה לעין כל המצב כמות שהוא, כאשר ישמיענו ברחמינו לעיני כל חי: "אני הוי' אלקיכם", 'אלקיכם', מה שבהסתר פנים של הגלות היה נראה בעיניכם כהנהגה קשה של מדת הדין, פנים של כעס ורוגז; ירידה במצב הפרנסה, קשיים בשידוכים נחת ובריאות; בעל עסק גדול ירד מנכסיו והגיע עד פת לחם, ונאלץ להשתעבד לעבודה תמורת

44

שלימותו (וראה אלשי"ך תהלים לו כא-כג, הובא להלן עמ' שג).

כמה נואלו האנשים שמתיימרים להגות * דיעה כלפי שמיא מה טוב להם ולנשמתם בזה ובכא, ואיך יבושו ויבהלו לעתיד לבא ככך שחשבו לדעת יותר טוב מהבורא ומנהיג אדון כל הנשמות ית"ש. כי אלמלי ידעו מאז שהכל לטובתם האמיתית, לא היו נכשלים בחטא תמהון לבכ"ו נגד הנהגת השגחה העליונה.

הק"ט טוב לנו לישוב בדרך ולידום, להרים ידים ולהשאיר הכל בשמחה וברצון להנהגת הבורא ית"ש לטוב לנו כל הימים.

45

זה הלימוד שלנו מפרשת השבוע, להתהלך לפני ה' בארצות החיים בשמחה וצהלה, בידיעה שכל מצב בחיים, לכלל ולפרט, הכל ערוך בידי שמים בדיקנות מרובה כפי צורך תיקון הרוח בכלליות ושל כל אחד בפרטיות. המצב על כל פרטי פרטיו, בישיבה בכולל בעבודה ובבית, מה שלאחד קל יותר ולהשני קשה יותר, הכל בחשבון מדויק להפליא.

אם יאמר אדם: אלמלי היה לי יותר קל בהנהגת הבית כי אז הייתי יכול להקדיש יותר עתים לתורה, תשובתו בצדו: התפקיד שלך הוא להתעלות בעבודת המדות בהתנהגות בבית. וכיוצא בזה בכ"ה העינים.

46

אכן כשיודע האדם כלל זה שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, ואף מה שלעניי בשר נראה כהתגברות מידת הדין, טמון בפנימיותה כוונה של חסד ורחמים גמורים, הגה או יש לו התשובה הפשוטה ביותר לשאלתו מדוע יש צדיק ורע לו, כי הרי לא מה שלפי ראות עינינו נראה רע הוא רע באמת, ואדרבה, על פי האמת לאמיתא אין זה רע כלל כי הלא מידת הקב"ה טובה היא בעצמותה, ומה שהאנשים אינם רואים זאת וחושבים שח"ו עושה הקב"ה רעות לאדם, אין זה רק מחמת חלומות שוא ודמיונות כלים, ומחמת מיעוט השגתם בגדלות הבורא ואמיתות דרכיו.

משכורת ועומה - כל זה עתיד להתברר כרחמים רבים ועצומים, 'אני הוי'ה' בעי החסד והרחמים עשיתי כל אלה לטובתכם ותיקונכם, כי חשב מחשבות לבלתי ידע ממנו נדה.

בזאת נבוש ונכלם לעתיד לבא, על שלא היה לנו המבט הנכון על הנהגת השי"ת. איך זה הסכלנו לבא בטרונאי וטענות בכל התקופות הקשות שבמשך גלותינו; למה זה הסתובבתי עם הרגשה של ניכור והתרחקות מלפני ה' שסגר שערי הצלחתי, שנותן לי מכה אחר מכה ובכך מקום שאני פונה הנני נתקל בקשיים, ולא היה לי דעת לפרש נכונה ('אפטייטשני ריכטיג') את פני ה', שכולו הטוב והמטיב ואינו מבקש אלא לרוממי ולקרבי אלי.

43

כולו הטוב והמטיב

יהמשכיל בעת הזאת ידום ויקבל עליו גזירת שמים באהבה, ובכך יחסוך מעצמו הכבושה העצומה לעתיד לבא. טוב לגבר כי ישא עול מלכות שמים, מתוך אמונה שלימה שכל מצב שנגזר עליו מן השמים הוא אך ורק לטובתו, איך וכיצד שהשי"ת מעמיד אותו הכל הוא לצורך תיקון נשמתו ומילוי התפקיד שלו בעולם, אם רב ואם מעט. הבורא ית"ש הוא כל יכול, ואם יש צורך בשינוי, ברגע אחת יחולל מהפכה מן הקצה אל הקצה, דהרבה שלוחים למקום להתאים הכל לתכלית הנרצה מאתו יתברך, וכל עוד שהוא משאיר את המצב הזה על מכונו והוייתו, בידוע שכך בדיוק צריך להיות, וכך עלתה בחכמתו יתברך.

יש ואדם בא בטענות רוחניות כביכול: כמה הייתי מרבה בפעולות חסד, נדקה ומעשים טובים, בזמנים שהייתה פרנסתי מצויה בהרחבה, ועתה שנהפך עלי הגלגל מה יהא ע"ם כל אותם מצוות. לו חכם ישכיל זאת כי אכן לשעתו הייתה העבודה הנדרשת ממנו להרבות במעשי צדקה וחסד, ולעת כזאת יש לו תפקיד אחר לצורך השגת